

O'ZBEKISTONNING MUSTAQILLIKDAN KEYINGI DASTLABKI YILLARIDA TASHQI SIYOSATI

Otaqo'ziyeva Madina

Andijon davlat universiteti Tarix yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan aloqalari haqida so'z boradi. O'zaro hamkorlik aloqalari O'zbekistonning birinchi Prezidenti I. A. Karimov davrida boshlangan va hozirgi Prezidentimiz SH. M. Mirziyoyev tomonidan yuqori suratlarda rivojlanmoqda. Maqolada o'zaro hamkorlik va aloqalarning do'stona tarzda amalga oshayotganligi haqida qisqacha ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *O'zbekiston, hamkorlik, Markaziy Osiyo davlatlari, Qozog'iston, Turkmaniston, Qirg'iziston, Tojikiston, tarixiy o'tmish, suverenitet, mustaqillik, qardoshlik, iqtisodiy hudud.*

O'zbekistonning tashqi siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri Markaziy Osiyodagi yosh mustaqil davlatlar - Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston bilan hamkorlik, do'stlik aloqalarini mustahkamlashga qaratildi. Bu beshta davlatlar tarixi, madaniyati, tili va dilining birligidan, tomirlarning butlashib ketganligidan kelib chiquvchi jiddiy siyosat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyot yo'li edi. Shuni alohida aytish kerakki, O'zbekiston Prezidenti I.A.Karimov keyingi besh yillar mobaynida bu mintaqadagi davlatlar, xalqlar o'rtasidagi teng huquqli va o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatib uni mustahkamlash va rivojlantirish tadbirlarini qadam-baqadam amalga oshirib kelmoqda.

Ma'lumki, bir necha ming yilliklar mobaynida joni-joniga, qoni-qoniga payvand bo'lib ketgan Markaziy Osiyo qadimiy Turon xalqlari sobiq SSSR davrida turli millatlarga ajratib tashlandi. Qog'ozdagi suveren aslida, esa Markazga qaram sovet respublikalari barpo etildi. Bu soxta siyosat tufayli ananalari, turmush tarzlari, ruhiy va manaviy qadriyatlarini bir bo'lgan xalqlar o'zbevu qozoqqa, tojigu qirg'iz, turkmanga bo'lib yuborildi.

Albatta, mazkur xalqlar o'tgan 70 yildan ko'proq vaqt mobaynida millat sifatida shakllandi. Ularning o'z tili, madaniyati bor. Endi ularni butunlay birlashtirib yuborish milliy qadriyatlarini toptash bilan barobar. Yana, yagona Turkiston zaminida sobiq SSSR tarqalgach vujudga kelgan mustaqil davlatlar o'z tarixiy kelib chiqishlari, xalqlarning boy o'tmishi, ma'naviy va ruhiy extiyojlari nuqtai nazaridan o'zaro yaqinlashishga xayotiy zarurat sezishlari tabiiy holdir.

Markaziy Osiyo xalqlari ruhiyati asrlar mobaynida bir-biriga tutashib, ma'naviy, diniy va axloqiy munosabatlari uyg'unlashib ketgan, yashash tarzlari va urf-odatlarini mushtarak bo'lib yagona, ulkan va jonli vujudga aylangan edi. Shuning natijasida qondoshu jondoshlik bir butunlik ananalari tarkib topgan. Kishilik tarixida bunday

ma'naviy, ruhiy va fikriy yaqinlik bu diyorda xamisha hamma narsadan ustun kelgan. Shuning uchun ham Mavlono Rudakiy: "Dunyoning shodligi yig'lsa butun, Do'stlar diydoridan bo'lolmas ustun", deb bejiz aytmagan.

Mustaqillik sharoitida millat, millatlararo munosabatlar, milliy madaniyat, yaqin qardosh xalqlarning madaniy merosi, etnik muammolari, jug'rofiy va iqtisodiy birligi haqidagi tasavvur o'zgaradi. Yangi tarixiy sharoitlarda vujudga kelayotga ijtimoiy-siyosiy jarayonlar Markaziy Osiyo mamlakatlari xalqlarning kelib chiqishi, ularning tarixi o'ziga xos turmush tarzlari va yaqin qo'shnichilik munosabatlariga xar qachongidan boshqacharoq qarashni hayot taqozo eta boshladi. Zero, etnik jihatdan bir-biriga yaqin bo'lgan, tarixan bir muhitda yashab o'tmish madaniyati bir zaminda vujudga kelgan, biroq, ayni paytda mustaqil davlat bo'lib yashayotgan mamlakatlar o'z tarixiy ildizlarini qidirib topishini, o'zaro hamkorlik munosabatlarini qaytadan tiklashni hayotning o'zi zarurat deb hisoblamoqda.

1993-yilning yanvarida Prezident Islom Karimov tashabbusi bilan Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Toshkent uchrashuvi tashkil etildi. Oliy darajadagi bu ushrashuvda Markaziy Osiyo Hamdo'stligiga asos solindi. Besh davlat Qirg'iziston, Qozog'iston, O'zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston rahbarlari hamdo'stlik haqidagi bitimga imzo chekishdi. Buni mintaqa xalqlari zo'r mamnuniyat bilan qarshi oldilar va qo'llab quvvatladilar.

Shu tariqa jahon siyosiy so'zligida "Markaziy Osiyo" degan yangi atama paydo bo'ldi. Albatta, bu hodisaga turli toifa qarashdagi siyosatchilar, huquqshunoslar, iqtisodchilar turlicha baho berdilar. Ayrimlari hatto, mintaqadagi mamlakatlar birlashib, yagona davlat bo'larmish, deyishgacha bordilar. Mintaqa rahbari kim bo'ladi? Qaysi til davlat tili bo'ladi, ko'p millatli mintaqa milliy madaniyatlari muammolari qay yo'sinda hal etiladi, Qabilidagi savollar tuyuladi. Prezident Islom Karimov Markaziy Hamdo'stligini vujudga keltirish tashabbuskori sifatida uning maqsad va mohiyatini aniq-ravshan ko'rsatib berdi. Yani, Mustaqil Davlatlar suvereniteti daxilszdir. Hamdo'stlikka a'zo bo'lgan mamlakatlar xalqaro huquq normalariga to'la amal qilgan holda davlat tizimiga, boshqaruv usuliga va bir-birining ichki ishlariga aralashmaslik, har bir davlat Konstitutsiyasini hurmat qilish va tan olish, faqat iqtisodiy va madaniy hamkorlikni yo'lga qo'yish, yagona bozor, mol ayirboshlash imkoniyatlarini kengaytirish, bojxona va chegaralardagi suniy to'siqlarni bartaraf etish chora-tadbirlari ko'rib chiqildi. Oradan ko'p o'tmay ana shu hamdo'stlikka amaliy poydevor qo'yildi. 1995-yilning yanvar oyida Qozog'iston Prezidenti Nursulton Nazarboyev Toshkentga keldi. O'zbekiston va Qozog'iston o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikka doir qator hujjatlarga imzo chekildi. Tez orada bu bitimga Qirg'iziston ham qo'shildi. Natijada uch mamlakat o'rtasida yagona bozorni vujudga keltirish, mahsulot ayirboshlash imkoniyati yaratildi.

Markaziy Osiyo Hamdo'stligi nafaqat bugungi o'tish davri mahsuli, balki jo'g'rofiy, tarixiy-etnik va ijtimoiy-iqtisodiy ehtiyojdir. Chunonchi, bu mamlakatlar

jug'rofiy jihatdan bir-biriga yaqin va zich joylashgan. Suv, elektr energetikasi va boshqa tabiiy omillar ham ularni bog'lab turadi. Qariyb 50 million aholi tarixan yagona o'tmishga, yagona taqdirga, bir-biriga uyg'unlashib ketgan dunyoqarash va ananalarga ega. Ularning har qanday siyosiy va iqtisodiy hamdo'stlikdan ham baland turadigan qadimiy qadriyatlari bor. Ming yilliklar mobaynida shakllangan manaviy, madaniy, axloqiy, diniy va lissoniy mushtaraklik ham mavjud.

Dunyoviy muammolar, insoniyat taqdiriga dahldor masalalar yechimini topishda mamlakatlar va xalqlar, miliy manfaatlari hamda ehtiyojlaridan qat'iy nazar, birgalikda o'zaro hamkorlik yo'llarini izlaydilar. Biroq hech qanday hamkorlik, turmush tarzlari, urf-odatlar, ruhiyatlarini uyg'unlashib ketgan yaqin qo'shni xalqlarning do'stligiga teng kelolmaydi. Chunki bu yerda ajdodlar ruhi bilan kelajak avlodlar bog'liqligi, bir butun zamin-Ona vatan yaxlitligi kabi muqaddas tuyg'u doimo barqorordir. Prezident Karimov Osiyo xalqlari birligini mustahkamlashning mintaqa mamlakatlari o'rtasidagi munosabatlarni chuqurlashtirish siyosatining insonparvarlik mazmuni ana shunda, deb biladi.

Ayni paytda Markaziy Osiyo mintaqasida joylashganda Markaziy Osiyo mintaqasida joylashgan davlatlarda o'ziga xos tabiiy ishlab chiqarish imkoniyatlari mavjud. Sobiq SSR davrida qazib olingan ko'mirning qariyb 20%, gazning 18%, oltinning 33%, o'simlik yog'ining 26%, paxtaning 92% ana shu mintaqaning hisobiga to'g'ri keladi. Shu masalaning o'zidanoq boy, dehqonchiligi taraqqiy topgan, ma'dan xazinalari behisob bo'lgan mamlakatlarning o'zaro hamkorligini yo'lga qo'yish qanchalik samarali ekanligi ko'zga yaqqol tashlandi.

Biroq Markaziy Osiyo mamlakatlari hamkorlikning samarali ishlashi uchun to'siq bo'layotganlar ham oz emas. Bular birinchidan, yetmish yillik yaqin o'tmishda shakllangan, soxta millatparvarlik hissiyoti, ahloqi bir qismi tushunchasi va dunyoqarashning ma'lum darajada cheklanganligi, mintaqaviy hamkorlik mazmun-mohiyatni to'la va chuqur tushuncha olmayotganligi bo'lsa, ikkinchidan, mamlakatimizning o'zaro yaqinlashuvidan tahlikaga tushayotgan kuchlarning mavjudligidir. Bu yo'ladgi yutuq va kamchiliklarni, mavjud ziddiyatlarni o'z vaqtida anglagan Karimov masalaga real qaraydi va xolis baholaydi.

1993-yilning iyul oyida Qozog'iston va O'zbekiston o'rtasida 1994-2000 yillarda iqtisodiy integrasiyani chuqurlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida bitim imzolandi⁴⁹. 1994-yilning yanvarida yagona iqtisodiy hududni barpo qilish to'g'risidagi bitim imzolandi. Bu shartnomaga 1994- yil aprel oyida Qirg'iziston reпублиkasi kuchaydi. Uch davlat o'rtasidagi hamkorlikni muvofiqlashtirib turuvchi Ijroiya qo'mita tuzildi, Markaziy Osiyo hamkorlik va taraqqiyot banki ta'sis etildi. Ana shu organlarning ishi natijasida Bishkekda Respublikalar Bosh vazirlari Kengashi qarori imzolandi. Unda tomonlar 2000-yilga qadar respublikalarni iqtisodiy jihatdan bir-biriga yaqinlashtirishning yo'nalishlari belgilandi.

⁴⁹ Jo'rayev N., Fayzullayev T. Mustaqil O'zbekiston Tarixi (Uchinchi kitob). – T.: Matbaa, 2000. – B. 541

1994-yil 8-iyulda Islom Karimov boshchiligidagi davlat delegatsiyasi O'zbekiston, Qozog'iston, Qirg'iziston Respublikalari davlat va hukumat boshliqlari uchrashuvida ishtirok etish uchun Almatiga bordi. Qozog'iston Prezidenti qarorgohiga uch mamlakat rahbarlarining yakkama-yakka suhbatini bo'lib o'tdi. So'ng delegatsiyalarning kengaytirilgan tarkibidagi muzokaralari boshlandi. Muzokaralar nihoyasida Prezidentlar Islom Karimov, Nursulot Nazarboyev va Asqar Akayev birgalikda bayonot hamda O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston xalqlariga Murojaatnoma qabul qildilar. Shuningdek, aholi migratsiyasi sohasida hamkorlik to'g'risida memorandum hamda uchala mamlakat o'rtasida Markaziy Osiyo Hamkorlik va taraqqiyot bankini ta'sis etish to'g'risida, ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot sohasidagi hukumatlararo bitim va shartnomalarni, shuningdek axborot bilan ta'minlash sohasidagi bitimlarni imzoladilar.

MDH davlatlarining boshliqlariga murojatnoma

Keyingi vaqtlarda MDH mamlakatlaridagi iqtisodiy islohotlarga, ularning hamkorligini mustahkamlash va rivojlantirish ishiga behuda ziyon yetkazilmaydi. Iqtisodiyotning birlashtirish sohasidagi kuch-g'ayrat sarflash, MDH doirasidagi o'zaro aloqalarni muvofiqlashtiruvchi davlatlararo tuzilmalarni barpo etish sohasidagi amaliy ishlar qilish o'rniga, ayrim davlatlarning mintaqaviy ayrimachiligi, yakkalanishi tobora avj olib bormoqda. Ular qo'shni davlatlarning iqtisodiy manfaatlariga ziyon yetkazib bo'lsa ham tanglikdan mustaqil ravishda chiqib olishga intilmoqdalar. Ne mashaqqatlar bilan erishilgan ahdlashuvlar biryoqlama harakatlar bilan tez-tez buzilmoqda. Jumladan, davlatlararo bank tuzish to'g'risida bir qancha parlamentlar tomonidan tasdiqlangan shartnomaga o'rinsiz ravishda halaqit berilmoqda va oqibatda bu shartnoma bajirilmay turibdi. Birgalikdagi havfsizlikka oid shartnoma, moliya-kredit siyosatining kelishib olingan qoidalari pisan qilinmayapti. Mana shularning hammamsi MDH davlatlarining turli-tuman sohalaridagi bahamjihat harakat maydonini buzib, ularga bevosita iqtisodiy zarar yetkazmoqda, buning ustiga odamlarning xafsalasini pir qilmoqda, hokimiyatga ishonchsizlik tug'dirmoqda, ijtimoiy keskinlikni hatarli ravishda kuchaytirmoqda.

Biz voqealarning shu tarzda rivojlanib borishdan tashvishlanib, sizlarga hamdo'stlik davlatlari boshliqlarining yig'ilishini hech kechiktirmay o'tkazishni, unda quyidagi masalalarni muhokama etishni taklif qilamiz;

1. Muvofiqlashtiruvchi-maslahat komiteti tegishli shartnoma loyihasini uzil-kesil ishlab chiqqanini e'tiborga olib, iqtisodiy ittifoqni va uning muvofiqlashtiruvchi tashkilotlarni tuzishga oid qarora qanday amalga oshirilayotgani haqida;

2. Davlatlararo bank to'g'risidagi bitimni, eng avvalo MDHning to'lov ittifoqini yaratish asosida davlatlararo ko'p tomonlama hisob-kitoblarni darhol amalga kiritish haqida;

3. Birgalikdagi xavfsizlikka oid shartnomani amalda ro'yobga chiqarish va MDHning strategik kuchlari to'g'risidagi bitimlarning bajarilishi haqida.

Davlat boshliqlarining uchrashuvini avgust oyining boshlarida Moskva shahrida yoki boshqa shaharda o'tkazish mumkin, deb hisoblaymiz.

Qozog'iston Respublikasining Prezidenti Nursulton Nazarbayev.

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Islom Karimov.

(O'zbekiston ovozi. 1993-yil, 30-iyul)

Shu yillarda ijtimoiy hayotning ko'pgina sohalari, xususan, ilm-fan, madaniyat sohasida O'zbekiston-Qozog'iston munosabatlari yanada kengayganligini alohida uqdirish lozim. Xususan, 1996-yilgacha ilm-fan va texnologiyalarning 16 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha 107 ta qo'shma loyiha tayyorlandi⁵⁰.

1994-yili O'zbekistonda Qozog'iston Respublikasi Kunlari o'tkazildi va unda O'zbekiston-Qozog'iston Markazini tashkil qilish xususida kelishib olindi. Tenglik asosida axborot va tahririyat materiallari almashadigan bo'ldi⁵¹. Xalq xo'jaligining boshqasohalarida ham O'zbekiston Qozog'iston munosabatlari yanada kengaya bordi. Xususan, madaniy aloqalar ananaviy tus oldi.

Cho'qon Valijonov, Abay, Jambul, Muxtor Avazov, Sobit Muqonov, Anvar Olimjonov, O'ljas Sulaymonov va boshqa qozoq ijodkorlarining asarlari O'zbek va Qoraqalpoq tiliga tarjima qilindi.

Ayni chog'da Oybek, G'ofur G'ulom, Mirtemir asarlari qozoq tilida ommaviy nushalarda nashr, qilinib, kitobxonlarga yetkazildi.

Hozirda Qozog'istonda bir million o'zbek, O'zbekistonda esa bir milliondan oshiq qozoq istiqomat qilayotganligi uchun ham madaniy aloqalarga katta e'tibor berildi. O'zbekistonda 605 ta Qozoq maktabi bo'lib, unda 15 ming bola o'qiydi. Toshkent, Sirdaryo, Jizzax, Nukus va Navoiy pedagogika institutlarda qozoq tilida o'qish olib boriladigan bo'limlar ishlay boshladi.

O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi huzurida qozoq adabiyoti Kengashi, Jizzax viloyatida "Ko'k-tem" qozoq teatr studiyasi tashkil etildi. O'zbekistonda 1992-yildan boshlab Qozoq tilida "Nurli jol" respublika gazetasi nashr qilina boshlandi⁵². Markaziy Osiyo davlatlari o'z mustaqilligining dastlabki yillaridayoq iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, Orol dengizini saqlab qolish, mintaqadagi ekologik markazni barqarorlashtirish yo'lida kuchlarni birlashtirish, bahamjihat hamkorlikda faoliyat ko'rsatish mumkinligini tushunib yetdilar. Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari 1993-yil 26-martida Qozog'iston Respublikasining Qizil O'rda shahrida, 1994-yil 11-yanvarda Nukus shahrida, 1995-yil 3-martda Turkmaniston Respublikasining Toshhovuz shahrida, 1995-yil 20-sentabrda yana Nukus shahrida Orol dengizi muammosiga bag'ishlangan uchrashuvlar o'tkazdilar va bu borada amaliy ishlar olib bora boshladilar⁵³.

⁵⁰ <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-o-zbekiston-yangi-qo-shnichilik-markaziy-osiyo-davlatlari-bilan-qo-shnichilik>

⁵¹ <https://yuz.uz/uz/news/markaziy-osiyo-davlatlari-bilan-dostona-hamkorlik--ozbekiston-tashqi-siyosiy-faoliyatining-ustuvor-yonalishi>

⁵² Vahobov A., Burxonov U., Jumaev N. Chet mamlakatlar moliyasi. -T.: Yangi asr avlodi. 2003. – B.265

⁵³ https://dunyo.info/uz/site/inner?slug=yangi_o%E2%80%98zbekiston_-_yangi_qo%E2%80%98shnichilik-rMm

Ayniqsa 1999-yil 8-aprel kuni Turkmaniston Prezidentining saroyida bo'lib o'tgan Orolni qutqarish Xalqaro jamg'armasining majlisi haqida to'xtalib o'tish o'rinli bo'ladi. Unda Jamg'arma Prezidenti –O'zbekiston rahbari Islom Karimov Jamg'armasining 1997-1999 yillardagi faoliyati haqida so'zladi va kelgusida jamg'armani rivojlantirish bo'yicha o'z takliflarini bayon qildi.

Majlisda ekologik falokat mintaqasidagi vaziyatni barqarorlashtirish borasida hamkorlikni rivojlantirish masalalari muhokama qilindi. Davlat rahbarlari o'zaro hamkorlik, mintaqaviy xavfsizlik va xalqaro miqyosdagi masalalar yuzasidan ham fikr almashdilar.

Mintaqamiz mamlakatlari davlat rahbarlarining Ashqabad sammiti, albatta, faqat bir mavzu bilan cheklanib qolgani yo'q. Sammitning birinchi kunidayoq kun tartibidan Orol muammolaridan tashqari, boshqa masalalar ham joy oldi. Bular orasida mintaqa miqyosidagi integratsiya jarayonlari, davlatlararo munosabatlar ham ko'rib chiqildi. Prezidentlar o'zaro manfaatli hamkorlik rivojiga turtki beradigan, davlatlarimizning xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga integratsiyalashuvini faollashtiradigan mintaqaviy loyihalarni muhokama qildi. Ushbu loyihlar Kaspiy dengizi energetika zahiralarni jahon bozoriga yetkazish, temir yo'l va avtomobil yo'li aloqasiga taaluqlidir. Ushrashuvda mintaqaviy miqyosdagi va davlatlararo savda-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish masalasi ham ko'rib chiqildi.

Sammitda O'zbekiston rahbari-Orolni qutqarish Xalqaro jamg'armasi Prezidenti Islom Karimov Jamg'armaning 1997-1998-yillar davridagi faoliyati haqida so'zlab, o'tgan vaqt mobaynida Orol muammosi ijobiy tomonga o'zgarayotganini kuzatish mumkinligini, masalan Orolbo'yida aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan ulkan ishlar amalga oshirayotganligini, onalar va bolalar sog'ligini muhofaza qilish, aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish, ichimlik suv bilan taminlashning yaxshi yo'lga qo'yilganligini, Orol dengizi sathining pasayishi to'xtatilganligini, xalqaro tashkilotlar tomonidan ham katta loyihalarga e'tibor qararish lozimligini alohida ta'kidladi⁵⁴.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning Markaziy Osiyo davlatlari bilan aloqalari mustaqillikdan so'ng yanada rivojlandi. Xususan, Markaziy Osiyo mintaqasidagi mamlakatlar bilan barcha sohalarida o'zaro do'stlik, yaxshi qo'shnichilik va strategik sheriklik ruhidagi munosabatlarini sifat va mazmunan jihatdan yangi bosqichga olib chiqildi. Markaziy Osiyo mamlakatlari o'rtasida savdo-iqtisodiy munosabatlarning yaxshilanishi, ummuman aytganda, mintaqaning investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga yordam berdi. Qayd etish joizki, Markaziy Osiyo davlatlarining barqarorligi va hamjihatligi, birinchidan, xalq farovonligini, ikkinchidan, mintaqaning investitsion jozibadorligini oshirib, xorijiy sherik davlatlar va investorlar bilan hamkorlik uchun keng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi.

⁵⁴ O'zbekiston Respublikasining "Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida"gi qonuni. // Xo'jalik va huquq, 2000.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Vahobov A., Burxonov U., Jumaev N. Chet mamlakatlar moliyasi. -T.: Yangi asr avlodi. 2003. – 405 bet
2. Jo'rayev N., Fayzullayev T. Mustaqil O'zbekiston Tarixi(Uchinchi kitob). – T.:Matbaa,2000. – 608 bet
3. O'zbekiston Respublikasining “Tashqi iqtisodiy faoliyat to'g'risida”gi qonuni. // Xo'jalik va huquq, 2000.
4. Abduqodirova N. Yangi O'zbekiston –Yangi qo'shnichilik: Markaziy Osiyo davlatlari bilan qo'shnichilik//SCIENTIFIC PROGRESS/VOLUME 2/ISSUE 5/2021
5. <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-o-zbekiston-yangi-qo-shnichilik-markaziy-osiyo-davlatlari-bilan-qo-shnichilik>
6. <https://www.gazeta.uz/oz/2021/07/13/central-asia/>
7. https://dunyo.info/uz/site/inner?slug=yangi_o%E2%80%98zbekiston_-_yangi_qo%E2%80%98shnichilik-rMm
8. <https://yuz.uz/uz/news/markaziy-osiyo-davlatlari-bilan-dostona-hamkorlik-ozbekiston-tashqi-siyosiy-faoliyatining-ustuvor-yonalishi>